

Література:

1. Басанова Т. А. Представления студентов вуза об информационно-психологической безопасности и пути их трансформации: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. / Т. А. Басанова. – Таганрог, 2007. – 168 с.
2. [Карамушка Л. М.](#) Дослідження змісту психологічної безпеки освітнього середовища вищих навчальних закладів / Л. М. Карамушка, Т. В. Дектярьова // [Правничий вісник Університету «КРОК»](#). – 2013. – Вип. 16. – С. 203-210.
3. Лызь Н. А. Опыт исследования представлений вузовской молодёжи о безопасности / Н. А. Лызь, Ж. Г. Куповых, А. К. Прима // Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология. – 2016. – №3 (27). – С.86-95.

Позняк Т.М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної, вікової та соціальної психології Національного університету «Чернігівський колегіум імені Т.Г.Шевченка, м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ-СИРИТ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Ціннісні орієнтації – найважливіший компонент свідомості, що істотно впливає на сприйняття навколишнього середовища, відношення до суспільства, соціальних груп, уявлення молоді про себе. Як елемент структури особистості, вони відображають її внутрішню готовність до дій по задоволенню потреб, є її соціальною властивістю та регулятором поведінки.

Питання формування ціннісних орієнтацій підлітків розглядаються в роботах Н. Кирилової, С. Киприяновой, С. Гаврилюк, І. Дермановой. Проте, питання формування ціннісно – смислової сфери дітей – сиріт ще недостатньо дослідженні і потребують подальшої теоретичної та емпіричної розробки. Тим більше, що в сучасних умовах спостерігається гостра криза у формуванні ціннісно – смислової сфери підлітків. Насамперед це виявляється у відсутності

більшості з них базових цінностей – сенсу життя, духовності, толерантності і т.н. (Гаврилюк В., 2002).

Розвинені ціннісні орієнтації – ознака зрілості особистості, показник міри її соціалізації. Стійка і несуперечлива структура ціннісних орієнтацій зумовлює розвиток таких якостей особистості, як цілісність, надійність, вірність певним принципам та ідеалам, активність життєвої позиції. Несформованість позитивних ціннісних орієнтацій може стати завадою на шляху інтеграції дитини у доросле життя (Павліченко А., 2005).

Емпіричне дослідження особливостей розвитку ціннісно – смислової сфери підлітків, вихованців школи інтернатного типу, було проведено серед учнів 9 – 11 класів м.Чернігова. Дослідженням було охоплено 60 підлітків: з них 40 дітей – сироти, які навчаються в школі – інтернаті, та 20 дітей, які мають обох батьків і навчаються у загальноосвітній школі.

За допомогою авторської анкети «Уявлення підлітків про майбутнє» ми дослідили цінності, що мають найбільше значення у житті підлітків. Для всіх опитуваних найбільш цінними виявилися міцне здоров'я, сім'я й наявність успішної кар'єри. Проте виявлено й відмінності у розподілі цінностей у групах досліджуваних. Так, підлітки – сироти прагнуть мати свободу вибору, досягати успіхів у спорті й розвиватися творчо у своїй улюбленій справі. Підлітки з повних сімей прагнуть отримати гарну освіту й бути успішними у житті, бажають миру в усьому світі. Вони здатні окреслити життєву мету, у той час, як у більшості підлітків, вихованців школи – інтернату, життєва мета відсутня. Таку тенденцію можна пояснити відсутністю родинного виховання, умовами проживання та особливостями соціального середовища, в якому перебувають діти.

Вивчення індивідуально – типологічних особливостей підлітків було здійснено за опитувальником ІТО Л.М. Собчик. Було виявлено, що усі опитувані відкриті, комунікабельні, прагнуть до розширення кола контактів. Вони наполегливі, спрямовані на активну самореалізацію, надмірно прагнуть відстоювати свої погляди і принципи. Але підлітки з повних родин, на відміну

від сиріт, часто не замислюються над своїми словами і вчинками. Деякі з них надмірно прагнуть відстоювати свої погляди і принципи, критично ставляться до думок інших, але більшість з них – сентиментальні, мотиваційно нестійкі, схильні до мінливості настрою, прагнуть до емоційної залученості.

Було виявлено, що у дітей з повних сімей показники спонтанності є більш вираженими, порівняно з підлітками, які навчаються у школі – інтернаті. Це відбувається, ймовірно, через те, що за всі свої вчинки і слова підліткам – сиротам доводиться відповідати самим і покладатися на допомогу інших вони не звикли.

Особливості смисложиттєвих орієнтацій підлітків досліджувалися за тестом СЖО Д. А. Леонтьєва, що дозволило виявити міру вираженості сформованості уявлень про життя в усіх опитуваних.

Виявлено, що всі підлітки відносяться до груп з високою та помірною вираженістю досліджуваних ознак. Високі показники сформованості уявлень про життя спостерігаються за такими ознаками як «мета у житті», «результативність життя», «локус контролю Я» та «загальний показник осмисленості життя» і є характерними для підлітків з повних сімей. Для таких дітей характерні цілеспрямованість, задоволеність самореалізацією, наявність відчуття того, що прожита частина життя є продуктивною і осмисленою. Підлітки сприймають себе як сильну особистість, яка має достатню свободу вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями і уявленнями про його сенс.

Помірні показники сформованості уявлень про життя спостерігаються у вихованців школи інтернатного типу. Такі підлітки в одній ситуації відчувають себе задоволеними власним життям, в іншій ситуації – дещо незадоволеними, бачать себе то сильною особистістю, то перестають вірити у власні сили і можливості. Вони вважають, що те, як буде прожите життя, залежить не лише від них самих, а й від обставин, що складаються. Можливо, такі уявлення підлітків про життя склалися внаслідок певних життєвих ситуацій, наприклад, вони не мали змоги самостійно обирати місце навчання – у школі інтернатного

типу чи у звичайній школі. За них це питання через певні життєві обставини вирішили інші люди (родичі, суд тощо), не поцікавившись думкою дітей.

Особливості потреб підлітків досліджувалися за допомогою «Ціннісного опитувальника» С.Шварца. Було виявлено, що всі опитувані прагнуть насолоджуватися життям або отримувати чуттєве задоволення. Вони цінують безпеку для себе та інших, стабільність у суспільстві, гармонію у взаєминах між людьми. Підлітки прагнуть до самовизначення, самостійності мислення, прояву творчої та дослідницької активності. Менш важливим для всіх опитуваних підлітків виявилось прагнення до розуміння, терпимості, захисту благополуччя всіх людей і природи, набуття внутрішньої рівноваги і гармонії з собою та навколишнім світом. Отже, підлітки більшу увагу надають матеріальним цінностям, а ніж духовним.

Проведене емпіричне дослідження дало можливість з'ясувати особливості ціннісно – смислової сфери підлітків – сиріт, вихованців школи інтернатного типу. Для всіх опитуваних найбільш значущими цінностями виявилися міцне здоров'я, сім'я, успішна кар'єра. Діти прагнуть до самовизначення, самостійності мислення, прояву творчої та дослідницької активності, прагнуть насолоджуватися життям. Вони цінують безпеку та стабільність в суспільстві, стосунках між людьми. Менш важливими для всіх підлітків виявилися духовні цінності – прагнення до розуміння, терпимості, захисту благополуччя всіх людей та навколишньої природи.

Стосовно підлітків – сиріт, вихованців школи інтернатного типу, то для них, зокрема, більш цінними виявилися свобода вибору, можливість творчого розвитку в улюбленій справі, досягнення успіхів у спорті та надмірне прагнення відстоювати свої погляди і принципи. Отримані результати свідчать про те, що серед багатьох чинників формування ціннісно – смислової сфери підлітків першочергове місце посідає найближче соціальне оточення дітей – сім'я, заклад, в якому вони навчаються, друзі тощо.

Література:

1. Гаврилюк В. В., Трикоз Н. А. Динамика ценностных ориентаций// Социологическое исследование. – 2002. – №1. – С.96 – 105.

2. Павліченко А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості // Психологія і суспільство. – 2005. – №4. – С.98-121.

Примак Ю.В.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної, вікової та соціальної психології імені М.А. Скока

Національного університету «Чернігівський колегіум» імені

Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ЖІНОЧОЇ СТАТІ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

На етапі професійного становлення особистості (йдеться про навчання у вузі) відбуваються найбільш істотні зміни в структурі її образу «Я» як суб'єкта діяльності (Климов, 2003; Маркова, 1996; Мітіна, 2014), професійної самосвідомості у цілому (що структурно представляється когнітивним, емоційним, поведінковим компонентами). Водночас спостерігається тенденція, коли зміни / пертурбації в самооцінюванні себе як професіонала прямо чи опосередковано пов'язані з динамікою успішного рефлексивного опанування майбутньою професією (психологові це характерне чи не найбільше).

Аналіз наукових досліджень демонструє, що саме поняття «професійна самосвідомість» недостатньо глибоко опрацьоване (зокрема йдеться про стадії і механізми формування професійної самосвідомості, зміни досліджуваного конструкту під час професійної підготовки у вузі). Одним із провідних показників ефективної інтерпретації-ідентифікації з професією й формування професійної культури є адекватне, адаптивно-змістове формування професійної самосвідомості як внутрішньоособистісного утворення, яке, з одного боку, є